

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ
Ημερομηνία: Πέμπτη 5 Ιανουαρίου 2017
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ Α1

- α. Εκδοτικό δικαίωμα (σελ 28): Το μεγάλο της πλεονέκτημα και ταυτόχρονα η κύρια πηγή εσόδων της ήταν το εκδοτικό δικαίωμα, η δυνατότητα της να εκδίδει τραπεζογραμμάτια, χαρτονομίσματα δηλαδή, για λογαριασμό του ελληνικού κράτους. Το τελευταίο μάλιστα ενίσχυε ή και επέβαλλε την κυκλοφορία τους.
- β. Διχοτόμηση χαρτονομίσματος (σελ 50): Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβη σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στα 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926.
- γ. Εθνικό Κομιτάτο (σελ 77): υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, που υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό (σελ 48)
β. Λάθος (σελ 53)
γ. Λάθος (σελ 71)
δ. Σωστό (σελ 71,72)
ε. Σωστό (σελ 77)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α' ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Α(α)

ΘΕΜΑ Β1

Σχολικό βιβλίο σελ 22 (Οι πρωτοβουλίες και οι συγκροτημένες ... χρειάστηκε μια νέα αρχή).

ΘΕΜΑ Β2

Σχολικό βιβλίο σελ 75-76 (Η παρακμή ... πολιτικά ατάλαντο)

ΟΜΑΔΑ Β

Οι απαντήσεις της ομάδας Β' είναι ενδεικτικές και όχι δεσμευτικές, για να διευκολύνουν τη διόρθωση και τη διδασκαλία των επαναληπτικών θεμάτων.

ΘΕΜΑ Γ1 (Σχολικό Βιβλίο σελ. 37-38, 54)

α. Τα οικονομικά του ελληνικού κράτους οδηγήθηκαν σε καθεστώς Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου. Εκπρόσωποι έξι δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία) ανέλαβαν τη διαχείριση βασικών κρατικών εσόδων. Επρόκειτο για τα έσοδα των μονοπωλίων αλατιού, φωτιστικού πετρελαίου, σπέρτων, παγνιοχαρτών, χαρτιού σιγαρέτων, τα έσοδα από την εξόρυξη σμύριδας της Νάξου, το φόρο καπνού, τα λιμενικά δικαιώματα του Πειραιά, το φόρο χαρτοσήμου κ.λπ. Το ύψος αυτών των εσόδων ανερχόταν σε 28.000.000 έως 30.000.000 δραχμές.

Στόχος αυτής της υποχρεωτικής διαχείρισης ήταν η εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, δηλαδή η καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης ύψους 92.000.000 δραχμών και η εξυπηρέτηση των άλλων δανείων. Η διεθνής επιτροπή, που ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1898, αντιμετώπισε τις τρέχουσες ανάγκες με ένα μεγάλο δάνειο, που χορηγήθηκε με την εγγύηση των Δυνάμεων. Στη συνέχεια, εκτός από το βασικό της ρόλο, δηλαδή την εξασφάλιση της αποπληρωμής των δανείων, λειτούργησε επιπρόσθετα ως τεχνικό συμβουλευτικό σώμα, συμβάλλοντας γενικότερα στη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας.

Το κείμενο Β αναφέρεται στα πρώτα χρόνια ενεργοποίησης του Δ.Ο.Ε., κατά τα οποία εισέπραττε αντί του Δημοσίου φορολογικά έσοδα που αποπλήρωναν τα ξένα δάνεια, ενώ η Ελλάδα απέσυρε κάθε χρόνο 2 εκατομμύρια δραχμές από την κυκλοφορία, με άμεση συνέπεια να πλήττεται η πραγματική οικονομία, τουλάχιστον σε αρχικό στάδιο («Ο Δ.Ο.Ε... κυκλοφορία»).

Τα αποτελέσματα ήταν θετικά και έγιναν ορατά λίγα χρόνια αργότερα. Η εγγύηση των Δυνάμεων αύξησε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενώ ο έλεγχος απάλλαξε τους δημοσιονομικούς μηχανισμούς από

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ι3Α(α)

δυσλειτουργίες του παρελθόντος. Συγκεκριμένα το κείμενο των Γ. Παγουλάτου και Μ. Ψαλιδόπουλου λειτουργεί επικουρικά σε αυτό το σημείο και επισημαίνει ότι η δυνατότητα του κράτους να παρεμβαίνει και να ενισχύει την ευνοιοκρατία και τις πελατειακές σχέσεις περιορίστηκε στο ελάχιστο, ενώ με την ετήσια απόσυρση πληθωρικού χρήματος η δραχμή άρχισε να αποκτά κύρος στη διεθνή αγορά («Από την άλλη ... ανακάμπτει»). Το 1910, παρά τα προβλήματα στο εξωτερικό ισοζύγιο πληρωμών εξαιτίας της σταφιδικής κρίσης και παρά το γεγονός ότι η αποπληρωμή των δανείων εξακολουθούσε να απορροφά το 1/3 των εθνικών εσόδων, τα δημόσια οικονομικά μπορούσαν να χαρακτηριστούν υγιή, οι προϋπολογισμοί ήταν ελαφρώς πλεονασματικοί και οι οικονομικές δυνατότητες τους κράτους σαφώς αυξημένες. Αυτή η θετική εξέλιξη επέτρεψε τις μεταρρυθμίσεις των πρώτων κυβερνήσεων του Ελευθέριου Βενιζέλου, την πολεμική προετοιμασία και τη συμμετοχή στους Βαλκανικούς Πολέμους, χωρίς τις δραματικές επιπτώσεις που είχαν στο οικονομικό πεδίο οι πολεμικές κινητοποιήσεις του παρελθόντος.

Επιπρόσθετα, στο πρώτο παράθεμα αποκαλύπτεται και μια άλλη αρμοδιότητα του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου που δε λειτουργούσε ως ένα απλό τεχνικό συμβουλευτικό σώμα, αλλά γνωμάτευε για όλα τα δημοσιονομικά θέματα, όπως τη σύναψη δανείων και την έκδοση χρήματος. Στο παράθεμα αυτό ο ρόλος του χαρακτηρίζεται ως υπερεξουσία, που περιορίζει την αυτονομία της ελληνικής κυβέρνησης και έτσι η τελευταία αδυνατεί να υπερκεράσει τα εξωελλαδικά κέντρα, τα οποία αποφασίζουν για την οικονομική ανάπτυξη ερήμην του ελληνικού λαού («Οι υπερεξουσίες... λαού»). Όμοια από το δεύτερο παράθεμα προκύπτει ότι επιβολή του Διεθνούς Ελέγχου ωθεί τους Έλληνες στη μετανάστευση και σε εθνικιστικούς και συντηρητικούς παροξυσμούς αφού ένιωθαν ταπεινωμένοι. Τα παραδείγματα των Ορεστειακών και Ευαγγελικών είναι ενδεικτικά, αφού οι Έλληνες συσπειρώθηκαν πίσω από οπισθοδρομικές και σοβινιστικές θέσεις λόγω της ξενικής απειλής που πίστευαν ότι επικρέμαται σα δαμόκλειο σπάθη («Από... Ορεστειακά»).

- β. (Σχολικό Βιβλίο σελ. 54) Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα. Την άνοιξη του 1932, όμως η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων. Αξιόλογα προς ιστορική έρευνα στοιχεία παραθέτει σε αυτό το σημείο και ο Ν. Παπαδάκης, Γενικός Διευθυντής του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος», στο κείμενο Γ που αναφέρει ότι η Ελλάδα με μονομερείς ενέργειες εγκατέλειψε τον κανόνα του χρυσού, δεν εξυπηρετούσε τα χρεολύσια και τους τόκους μέρους του χρέους, όπως έδρασαν και άλλες 20 χώρες («Έτσι... χώρες»). Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας. Η Ελλάδα μπήκε με τη

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ι3Α(α)

σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές καθορίζοντας περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες. Βέβαια, πέρα από τον έντονο προστατευτισμό, όπως συνάγεται από τα ιστορικά στοιχεία της τρίτης πηγής, επεβλήθησαν επώδυνα μέτρα, όπως συναλλαγματικοί περιορισμοί, απαγόρευση εξαγωγής κεφαλαίων, μεγάλοι δασμοί στις εισαγωγές προϊόντων, περιτομή δαπανών, μειώσεις μισθών, απολύσεις και ανεργία, αλλά ταυτόχρονα υποτιμήθηκε και η δραχμή, με άμεση απόρροια την ενδυνάμωση της ντόπιας παραγωγής και την πολιτική προστατευτισμού της εγχώριας βιομηχανίας και γεωργίας. Έτσι η αυτάρκεια της χώρας μπορούσε να γίνει πραγματικότητα.

Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος διακανονισμού «κληρικ». Οι διεθνείς συναλλαγές δε γίνονταν με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα, αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία. Οι πληροφορίες που εξάγονται από το απόσπασμα του Θ. Κονδύλη διασαφηνίζουν ότι η Γαλλία και Αγγλία έπαψαν να είναι εμπορικοί εταίροι όσον αφορά τις εξαγωγές και η Ελλάδα εστίασε το εξαγωγικό της ενδιαφέρον προς άλλες χώρες (Αυστρία, Γιουγκοσλαβία, Τσεχοσλοβακία, Αργεντινή, Περσία, Σουηδία, Ουγγαρία, Γερμανία, Αλβανία) που είχαν παρόμοια οικονομικά προβλήματα. Σύμφωνα με το κείμενο Δ του ιστορικού Θ. Κονδύλη το εμπορικό ισοζύγιο έδειξε θετικό πρόσημο μετά την κρίση του 1932, αφού στα ξένα προϊόντα οι τιμές αυξήθηκαν και το αγοραστικό κοινό στράφηκε προς τα εγχώρια των οποίων οι τιμές αυξήθηκαν μόνο 14% (Ένα... 14%). Παράλληλα, το εμπορικό ισοζύγιο βελτιώθηκε σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, αφού ο φόρος σε προϊόντα που εισάγονταν αυξήθηκε έως και 200% και υπήρξε έντονος κρατικός παρεμβατισμός στην ποσότητα των εισαγωγών που περιορίστηκαν και έτσι μειώθηκαν ως 60%, με άμεση συνέπεια την ενίσχυση των γηγενών παραγωγών («Τέλος... 1931»).

ΘΕΜΑ Δ1 (Σχολικό βιβλίο σελ. 46-47)

Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος στην Ελλάδα, σε σχέση με γειτονικές ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οφείλονται στις ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης. Το ίδιο ισχύει και για το εργατικό κίνημα.

Στο τέλος του 19ου αιώνα συναντάμε στην Ελλάδα σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές ομαδοποιήσεις. Η πολιτική και κοινωνική τους επιρροή ήταν σαφώς μικρότερη από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές (π.χ. Βουλγαρία). Ταυτόσημες είναι και οι πληροφορίες που αντλούμε από την αρχή του πρώτου παραθέματος, αλλά και από κείμενο του

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α' ΦΑΣΗ

E_3.Ι3Α(α)

Καζαντζάκη, όπου ο εβραίος αφηγητής της ιστορίας αντιμετωπίζει αρχικά την επιφυλακτική στάση και εν τέλει την οργή κάποιων από τους συνομιλητές του («Τσιφούτη, μπολσεβίκο, έξω! Έξω!»), όταν αυτός απλοϊκά ξεδιπλώνει πτυχές της Ρωσικής επανάστασης.

Η απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σ' αυτήν την καθυστέρηση από κοινού με άλλους παράγοντες. Το παραπάνω μπορούμε να το συμπεράνουμε εμμέσως και από το παράθεμα από τον ιστορικό κόμβο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού στο οποίο διαχωρίζεται η Ελλάδα από τις υπόλοιπες δυτικές βιομηχανοποιημένες χώρες («Επρόκειτο, άλλωστε για μια χώρα με οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά αρκετά διαφορετικά από εκείνα των βιομηχανικών κοινωνιών της Δυτικής Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής»). Στα μεγάλα δημόσια έργα της περιόδου, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού προερχόταν από το εξωτερικό, καθώς διέθετε την απαιτούμενη εξειδίκευση (στη διάνοξη της διώρυγας της Κορίνθου εργάστηκαν πολλοί Ιταλοί) ή ήταν πρόσκαιρης, βραχύχρονης απασχόλησης. Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η έλλειψη παιδείας, τεχνικής ή γενικής, την περίοδο εκείνη στην Ελλάδα δημιουργούσε ανειδίκευτους εργάτες, που απασχολούνταν περιστασιακά στο τμήμα της βιομηχανίας, για να καλύψουν τις βιοποριστικές τους ανάγκες. Προς επίρρωση των παραπάνω δεδομένων ο Χ. Αθανασιάδης πιστοποιεί ότι χωρίς σταθερή, μισθωτή εργασία δεν μπορεί να αναπτυχθεί το εργατικό κίνημα, το οποίο εμφανίστηκε στη χώρα μετά τα μέσα του 19ου αιώνα («Δεν μπορεί να υπάρξει εργατικό κίνημα... μισό του 19ου»). Σχετικά με την βραχύχρονη εργασία το ίδιο παράθεμα αναφέρει ότι «Αγρότες των ορεινών χωριών εργάζονταν ως εργάτες γης στις δυναμικές και εκρηματισμένες σταφιδοκαλλιέργειες της βόρειας Πελοποννήσου. Εργάζονταν περιστασιακά, ορισμένους μήνες το χρόνο, ώστε να καλύψουν τον ετήσιο οικογενειακό τους προϋπολογισμό», πράγμα που συνέβη και στη βιομηχανία. Πιο σταθερό εργατικό δυναμικό δούλεψε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες καθαρά εργατικές εξεγέρσεις (Λαύριο, 1896).

Ο Καζαντζάκης στο τέλος του αποσπάσματος του καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κακομεταχείριση των φτωχών εργατών και η επίδραση των σοσιαλιστικών ιδεολογιών θα οδηγήσουν σε ανατροπές («Επανάσταση, αποκρίθηκε σιγά... Έρχομαι μαζί σου, φώναζε ο Δράκος στον Όβραίο, και πέταχτηκε έξω»). Ωστόσο, στον ιδεολογικό τομέα η επικράτηση της Μεγάλης Ιδέας εμπόδιζε την ανάπτυξη και διάδοση ιδεολογιών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο. Ακριβώς την ίδια πληροφόρηση αντλούμε και από το πρώτο κείμενο, το οποίο επιπλέον μας εμφανίζει έναν νέο ανασταλτικό παράγοντα για την εργατική συνείδηση: τον πελατειακό χαρακτήρα των ελληνικών κομμάτων, ο οποίος ανακούφιζε τις κοινωνικές ανισότητες, όπως και η μετανάστευση πολλών ελλήνων εργατών («Η εμβρυακή κατάσταση της εργατικής τάξης, η μετανάστευση... σοσιαλιστικών ιδεών»).

Η κατάσταση αυτή κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό για τα μέτρα της περιοχής- βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2017
Α΄ ΦΑΣΗ

E_3.Ι3Α(α)

της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα. Σε αυτό το σημείο λειτουργεί επικουρικά και ο Ν. Καζαντζάκης με το λογοτεχνικό του κείμενο αφού αφηγητής της ιστορίας είναι ένας εβραίος, σημείο που δείχνει τον σημαίνοντα ρόλο αυτών των ανθρώπων στο εργατικό κίνημα και βέβαια στη φεντερασιόν.

Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι πιέσεις που δέχτηκε η ελληνική κοινωνία, λόγω της υψηλής ανεργίας, των άθλιων συνθηκών εργασίας και διαβίωσης, οδήγησαν στην έντονη πολιτικοποίησή του η εμπλοκή της (προαιρετικό χωρίο από τη σελίδα 97 του σχολικού βιβλίου). Παράλληλα η εμπλοκή της σε διεθνείς υποθέσεις και ο αντίκτυπος της ρωσικής επανάστασης οδήγησαν το εργατικό και το σοσιαλιστικό κίνημα σε ταχύτατη ωρίμανση. Τα παραπάνω στοιχεία ταυτίζονται με το όλο κλίμα του αποσπάσματος από τις «Αδερφοφάδες», στο οποίο ο αφηγητής μιλά για εξαθλίωση των φτωχών εργατών («μουζίκων) από τον Τσάρο και μετά από τις ζυμώσεις με πρωτεργάτες σοσιαλιστές και γιατί όχι και τον ίδιο τον Λένιν άρχισαν αν επιθυμούν δικαιοσύνη, καλύτερες συνθήκες, πράγμα που τους οδήγησε στη ρωσική επανάσταση. («Επανάσταση, αποκρίθηκε σιγά και ζάρωσε τρομαγμένος -είχε νιώσει από πάνω του τη χερούκλα του ταβερνιάρη»). Προς το τέλος του πολέμου ιδρύθηκε η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) που συμπεριέλαβε κλαδικά και τοπικά σωματεία σηματοδοτώντας την έναρξη της συνδικαλιστικής οργάνωσης, και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα της Ελλάδος (ΣΕΚΕ), που λίγο αργότερα προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος.

Υ.Γ. Για τους συναδέλφους διορθωτές:

Με πλάγια γράμματα είναι τα χωρία της απάντησης οπου αξιοποιείται υλικό από τις πηγές